

TUKINAINEN RY

Arvoisat

Pääministeri Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

**TUKINAINEN RY:N LAUSUNTO SEKSUAALIRIKOKSIA KOSKEVAN RIKOSLAIN
20 LUVUN KOKONAISUUDISTUKSESTA**

OM007:00/2019 SÄÄDÖSVALMISTELU

Asia:

**HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE RIKOSLAIN MUUTTAMISESTA JA SIIHEN
LIITTYVIKSI LAIKSI**

SEKSUAALIRIKOKSIA KOSKEVAT SÄÄNNÖKSET

YLEISTÄ

Hallituksen esitys on monilta osin onnistunut verrattuna aiempaan työryhmän mietintöön asiassa. Tukinainen ry seksuaalirikosten uhrien edunvalvonta- ja tukijärjestönä vaatii kuitenkin tulla vielä kuulluksi asiassa ja esittää muutoksia muun muassa seuraaviin hallituksen esityksessä esiintyviin epäkohtiin:

**1 § RAISKAUS ja 5 § SEKSUAALINEN HYVÄKSİKÄYTTÖ - seksuaalinen hyväksikäyttö -
pykälä poistettava kokonaan, uhrin haavoittuvuus raiskaussäännöksen tekstiin, ei uutta
pykälää lievistä raiskauksesta**

Tekijän valta-asema perusteltava raiskauspykälässä

Hallituksen esityksestä poiketen Tukinainen ry vaatii edelleen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikoslain 20 luvun 5 §:n poistamista tulevasta rikoslain 20 luvusta ja raiskauspykälän tunnusmerkistön tarkistamista siltä osin.

Sukupuoliyhteyden sisältävien tunnusmerkistöjen osalta hallituksen esityksessä rikoslain 20 luvun 5 §:ssä kuvattujen tekojen tulee olla rangaistavia 20 luvun 1 §:n ja 2 §:n mukaisina raiskauksina. Viittaamme raiskauksen määritelmää koskeviin vaatimuksiimme ja perusteluihimme, joita esitimme jo työryhmän mietintöä koskevassa lausunnossamme. Rikoslain 20 luvun 5 §:ssä mainitut seksuaaliset teot vastaavasti kuuluvat seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöön, mikäli

kajoaminen ylipäänsä hyväksytään riittävän voimakkaana nimikkeenä seksuaaliselle loukkaukselle.

Seksuaalirikoslainsäädäntöön on nyt ehdotettu sisällytettävän edelleen kolme raiskausta koskevaa pykälää, 1 § raiskaus, 2 § törkeä raiskaus ja 5 § seksuaalinen hyväksikäyttö, joissa kaikissa tulee arvioitavaksi tekijän valta-aseman merkitys haavoittuvien uhrien kohdalla. On hämmästyttävää, miten suuria haasteita valta-aseman ja haavoittuvan uhrin käsitteet tuottavat yhä edelleen lainvalmistelussa. Haavoittuvuutta on käsitelty tarkemmin hallituksen esityksessä lievemmin rangaistavan seksuaalisen hyväksikäytön perusteluissa kohdassa 4.1. Sinänsä raiskauspykälää koskevat perustelut esityksessä ovat suurilta osin hyväksyttäviä, mutta niistä puuttuvat edellä mainitut rikoslain 20 luvun 5 §:n tilanteet. Lisäksi valta-asemaa koskevassa perusteluosassa raiskauspykälän kohdalla mainitaan hoitosuhde/hoitosuhteessa, jolloin on unohdettu esimerkiksi terapiasuhteissa henkisen valta-aseman säilyminen myös varsinaisen terapiasuhteen jälkeen. Tämäkin tarkennus olisi syytä tehdä.

GREVIO kiinnitti huomiota haavoittuvien uhrien asemaan lainsäädännössämme viimeisessä Suomea koskevassa raportissaan. Erityisiä moitteita se antoi juuri siitä, että Suomessa ei ole ymmärretty tekijän valta-aseman merkitystä rikosten vakavuuteen ja erityiseen moitittavuuteen. Hallituksen esityksen perusteella näyttääkin edelleen siltä, että Suomi ei suhtaudu riittävällä vakavuudella asiantuntijaryhmän moitteisiin

Uhrin haavoittuvuus ei ole rikoksen lieventämisperuste

Hallituksen esityksessä ne uhrin haavoittuvuutta koskevat perustelut, jotka nyt on esitetty seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla, kuuluvat raiskausta koskevan pykälän arviointiin. Sen vuoksi nämä tunnusmerkistökäsitteet tulee sisällyttää rikoslain 20 luvun 1 ja 2 §:ään. Seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavaksi esitetty ja esitetyssä rikoslain 20 luvun 5 §:n tunnusmerkistössä kuvattu haavoittuvuus on ymmärrettävä teon ankaroittamisperusteena, ei lieventämisperusteina.

Perusteluissa todetaan, että kysymys on tekijän asemaansa hyväksikäyttäen tehdyistä teoista, joissa uhri on harkintakyvyltään heikommassa asemassa. Työryhmän tavoin hallituksen esityksessä on kuitenkin jostain syystä edelleen päädytty siihen, että nämä teot poikkeavat luonteeltaan ja moitittavuudeltaan teoista, jotka toteutuvat toisen vapaaehtoisuuden puuttuessa. Taivuttamisen poistaminen tunnusmerkistöstä ei yksinään korjaa koko 5 §:n poistamisen tarvetta.

Tutkimusten mukaan juuri haavoittuvat uhrin raiskausten uhreina jäävät usein oikeusprosessin ulkopuolelle. Osasyynä siihen ovat lainsäädännön puutteet ja syrjivä suhtautuminen näihin uhreihin. Nämä epäkohdat tulevat toistuvasti esille seksuaalirikosten uhrien kanssa tehtävässä käytännön työssä, jota tehdään esimerkiksi Raiskauskriisikeskus Tukinlaisessa. Suomen seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen täytyy painottaa siihen, että uudistettava lainsäädäntö ei ole raiskauksen uhrin oikeuksien toteutumisen esteenä. Nyt valitettavasti tämä tilanne hallituksen esityksessä ei ole muuttunut toivotulla tavalla aiemmasta työryhmän mietinnössä esitetystä, minkä vuoksi pahin tiedossa oleva uhka raiskaussäännöksen osalta on edelleen vaarassa tapahtua.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa lainkohdassa on kysymys haavoittuviin ja erityisen haavoittuviin uhreihin kohdistuvista rikoksista. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä mainittujen uhrien kohdalla kysymys on rikoksen tekoheikellä suojattomista henkilöistä, joiden ikä, henkilökohtaiset olosuhteet, henkinen tila tai tekijän painostus tai valta-asema/luottamusasema sellaisenaan vaikuttavat heidän kykyynsä, haluunsa tai mahdollisuuksiinsa toimia etunsa vaatimalla tavalla. Erityisen haavoittuvia uhreja ovat lapset, vammaiset, laitoksessa olevat henkilöt, iäkkäät,

sairaat, mielenterveyskuntoutujat tai henkilöt, jotka muutoin ovat riippuvuussuhteessa tekijään. Useat nyt seksuaalisena hyväksikäyttönä ehdotetut teot, joissa tekijänä on luottamus- tai valta-asemassa oleva henkilö uhriin nähden, kohdistuvat lisäksi 16-17 -vuotiaisiin alaikäisiin lapsiin.

Ehdotettu rikoslain 5 § 'Seksuaalinen hyväksikäyttö' rikkoo uhrien yhdenvertaisuutta lain edessä ja on myös perustuslain ja velvoittavien ihmisoikeussopimusten kuten Istanbulin sopimuksen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen syrjintäkiellon vastainen. Uhrin haavoittuvuus ja haavoittuvat tilanteet, joissa uhrit joutuvat raiskatuiksi, pitää näkyä raiskauksen tunnusmerkistössä. Näiden uhrien saattaminen lain edessä samaan asemaan muiden uhrien kanssa on valtion velvollisuus.

Raiskauspykälän perusteluista tulisi ilmetä paremmin myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, jossa varsin selkeästi on tuotu esiin nimenomaan haavoittuvia uhreja ja näihin tilanteisiin liittyviä erityisiä olosuhteita. Hallituksen esityksessä on lueteltu näitä tapauksia kuten myös Korkeimman oikeuden tapauksia, mutta jostain syystä haavoittuvuuden määrittelyä ja haavoittuvien uhrien tilanteita ei ole ymmärretty tai sisäistetty raiskauspykälää eikä seksuaalisia tekoja (työryhmän nimitys '3 § Seksuaalinen kajoaminen' ja 4 § Törkeä seksuaalinen kajoaminen) koskevien pykälien osalta. Ruotsin lainsäätäjät on nämä tilanteet ymmärtänyt, ja se näkyy edistyksellisellä tavalla sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon käsittävissä rikosten tunnusmerkistöissä Ruotsin seksuaalirikoksia koskevassa 6 luvussa.

Seksuaalinen hyväksikäyttö - ns. lievä raiskaus

On tärkeää muistaa lähimenneisyydestä rikoslain 20 luvun 3 §:ssä ollut rikosnimike 'pakottaminen sukupuoliyhteyteen', kansankielellä lievä raiskaus, jolla tarkoitettiin lieventävien asianhaarojen vallitessa tapahtunutta raiskausta. Vaikka kyseinen erillinen raiskauspykälä oli tarkoitettu poikkeukseksi pääsäännöstä, sen käyttö lisääntyi rikostutkinnassa siinä määrin, että suuri osa raiskauksista tulkittiin tapahtuneen lieventävien asianhaarojen vallitessa. Tämä menneisyyden epäkohta johti kyseisen pykälän poistamiseen, mikä on nyt syytä erityisesti muistaa meneillään olevassa seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisessa ja nimenomaan rikosnimikkeeseen 'seksuaalinen hyväksikäyttö' kohdalla, sillä rikostutkinnassa esiintyvä käytännön periaate aloittaa rikostutkinta lievemmästä rikosnimikkeestä, ei ole poistunut.

Lisäksi on huomioitava, että hallituksen esityksessä ehdotettu rangaistusasteikko seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla on 4 kk – 4 vuotta vankeutta, mikä estää todistelun ja esimerkiksi lääkärin vaitiolovelvollisuuden murtamisen jopa laitolosuhteissa tapahtuneitten tekojen osalta maksimirangaistuksen jäädessä alle 6 vuoden. Seksuaalisen hyväksikäytön osalta ei ole myöskään törkeää tekemuotoa, jolloin uhrien epäsuhta raiskauspykälisiin verrattuna korostuu entisestään.

Kun hallituksen esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa, yhdenmukaistaa ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä rikoslaissa sekä toteuttaa hallitusohjelman mukaisesti turvallisen oikeusvaltion tavoitteita, nyt esitetyn raiskauspykälän ja seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöjen ristiriita on täysin näiden tavoitteiden vastainen.

9 § SEKSUAALIPALVELUJEN OSTAMINEN NUORELTA – pykälä väärässä paikassa, väärä rikosnimike ja rangaistusasteikko liian lievä

Seksin ostamista alaikäiseltä koskeva lainkohta on hallituksen esityksessä päätetty edelleen säilyttää sellaisenaan, rangaistusasteikkonaan sakkoa tai 2 vuotta vankeutta. Se on ehdotettu rikoslain 20

luvun toiseksi lievimmäksi rikokseksi. Törkeää tekemuotoa ei olisi. Tukinainen ry ei hyväksy esitystä jättää pykälä entiselleen.

Jos ehdotus nyt esitetyssä muodossa menee läpi, Suomessa ei suhtauduta lapsikauppaan vakavasti, eikä uhrin haavoittuvaa asemaa ja tekijän valta-aseman vaikutusta ymmärretä tässäkin kohdin rangaistusasteikkoa määriteltäessä. Jo itse rikosnimike pitää muuttaa vastaamaan paremmin tekojen todellista luonnetta eli lapsikauppaa. Kysymys on lapsen kaupallisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ruotsin esimerkki toimisi tässäkin kohdin hyvänä mallina uudelle säännökselle (...döms utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst fyra år.), ellei tätä rikosnimikettä poisteta kokonaan ja tunnusteta, että kysymys on ihmiskaupasta. Uhrin erityisen haavoittuvuuden perusteella teon tunnusmerkistö sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen osalta sopii myös raiskauksen tunnusmerkistöön. Näissä tilanteissa 16-17 -vuotiaan uhrin ei voida katsoa toimivan vapaaehtoisesti.

Aiemmassa työryhmän mietinnössä todettiin rangaistusten olleen muutaman kuukauden pituisia ehdollisia rangaistuksia. Rangaistusasteikko on lievä, ja rangaistuskäytäntö on lievä. Tuomioita on myös suhteellisen vähän, mikä vahvistaa tutkimuksissa esille tullutta tosiasiaa, että haavoittuvat uhrin helposti jäävät oikeusprosessin ulkopuolelle. Seksuaalirikosten ja ihmiskaupan osalta ongelmana on, että haavoittuvan uhrin ja haavoittuvuuden käsitteitä tai tekijän valta-aseman merkitystä ei Suomessa vielä täysin sisäistetä.

Rangaistusasteikkoa on ankaroitettava nykyisestä Istanbulin sopimuksen vaatimus huomioiden. Kysymys on vakavasta rikoksesta, jolloin myös rangaistuksen pitää osoittaa se todeksi. Vaadimme sakkorangaistuksen mahdollisuuden poistamista tämän rikoksen kohdalla ja maksimirangaistuksen nostamista.

Jos kyseinen pykälä säilytetään rikoslain 20 luvussa, se pitää ainakin johdonmukaisesti siirtää muiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten kohdalle 20 lukuun. Tämänkin rikoksen uhri on alaikäinen lapsi.

16 § LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ - pykälä poistettava kokonaan

Tukinainen ry vaatii, että hallituksen esityksessä ehdotettu 16 § Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö poistetaan esityksestä kokonaan. Esitetty pykälän tunnusmerkistö on epämääräinen, vaikeasti ymmärrettävä ja laillisuusperiaatteen näkökulmasta erittäin ongelmallinen.

Kuten aiemmin todettu, hallituksen esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa, yhdenmukaistaa ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä rikoslaissa sekä toteuttaa turvallisen oikeusvaltion tavoitteita. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö ja sen yhteydessä esitetyt perusteet ovat näiden tavoitteiden vastaisia.

Hallituksen esityksessä on arveluttavalla tavalla yritetty tuoda esiin perusteluja varsinkin nuoren alaikäisen ja vanhemman henkilön seksuaalisuhteiden normalisoimiseksi. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön pykälän perusteluissa korostetaan jälleen jo työryhmän mietinnöstä tuttua ja laajalti kritisoitua uhrin 12 vuoden ikää ja myös uhrin suojaikärajan läheisyyttä teon rangaistavuuden poistavana tekijänä. Tekijän yläikärajaa ei ole esityksessä lainkaan mainittu, joten pykälä avaa portin pedofiileille.

Erityisesti hallituksen esityksessä esitetyt seuraavat perustelut herättävät suurta huolta säännöksen todellisesta luonteesta: ”Säännöksen soveltuminen voisi tulla arvioitavaksi lähinnä tapauksissa, joissa seksuaalisen teon kohteena oleva lapsi on iältään lähellä 16 vuoden suojaikärajaa eikä merkkejä ole lapsen vapaaehtoisuuden puuttumisesta, mutta 17 §:n rajoitussäännös ei vanhemman osapuolen iän tai kypsyiden vuoksi aivan sovellu.” Ja edelleen: ”Kyse voi olla esimerkiksi suhteesta, jonka osapuolet kokevat seurusteluksi.” On varsin tunnettu tosiasia, että uhria vanhemmat tekijät haluavat korostaa seksisuhteitaan alaikäiseen nimenomaan seurustelusuhteena. Hallituksen esityksen mukaan edes toistuvat teot eivät olisi este tämän pykälän soveltamiselle: ”Teon toistuminenkaan ei vielä sellaisenaan poissulkisi 16 §:n 1 momentin soveltamista”. Toistuvissa sukupuoliyhteyksissä lapsen kanssa olisi mahdollisuus lisäksi erikseen arvioida ”teon vakavuutta vähentäviä seikkoja”. Lapsella tarkoitetaan alle suojaikärajan olevaa eli alle 16-vuotiasta lasta.

On varsin outoa pohtia perusteluissa myöskään 12-vuotiaan lapsen seksuaalisen kehityksen vaihetta ja kykyä muodostaa tai ilmaista tahtoaan tekoon osallistumiseksi, kun tekijänä voi olla vaikka kuinka vanha aikuinen. Samassa yhteydessä on annettu merkitystä esimerkiksi teon kestolle tai teon voimakkuudelle. Esityksen mukaan ”Teon lyhytkestoisuus voi puoltaa sen katsomista vakavamman teon sijaan lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jos muut edellytykset täyttyvät.” Perustelut ovat täysin kestävämmät.

Koska nuorten keskinäisiä vapaaehtoisia seksisuhteita, jotka eivät loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ei ole edelleenkään kriminalisoitu, nuoriin kohdistuvia oikeusmurhia ei ole syytä pelätä jatkossakaan. Rajoitussäännös (hallituksen esityksessä 17 §) riittää turvaamaan nuorten oikeusturvan keskinäisissä seurustelusuhteissa.

Lisäksi mahdollisuudet syyttämättä jättämiseen ovat vahvat jo tällä hetkellä esimerkiksi tekijän nuoruuden perusteella (toimenpiteistä luopumissäännökset).

Huolena sen sijaan ovat aikuiset tekijät, joiden seksuaalisen kiinnostuksen kohteena ovat teini-ikäiset ja murrosikää lähestyvät lapset. Tässä esitetyn pykälän perusteella lainvalmistelija ei valitettavasti näe estettä rajoittaa pedofiilien tavoitteita.

Ongelmaksi oikeuskäytännössä muodostuu myös se, että lapsenraiskauksen ja törkeän lapsenraiskauksen ohella hallituksen esityksen toteutuessa, arvioitavaksi tulisi nyt kolmas lapsen kohdistuva seksuaalirikos, jonka tunnusmerkistö käsittää sukupuoliyhteyden alle suojaikärajan olevan lapsen kanssa. Jälleen vaarana on, että ensisijainen rikosnimike rikostutkinnassa tulee olemaan juuri lievin näistä eli lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tunnusmerkistön epämääräisyys ja tulkinnanvaraisuus johtaa vääjäämättä uhrin aseman heikkenemiseen. Näin ei pidä tapahtua, koska seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen tarkoituksena on ollut parantaa uhrin asemaa.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva 16 § muistuttaa muotoilultaan suuresti aiemmin voimassa ollut rikoslain 20 luvun 3 §:n mukaista rikosta nimeltä pakottaminen sukupuoliyhteyteen eli ns. lievää raiskausta. Myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan pykälän tunnusmerkistössä mainitaan ”osapuolten suhde”, ”sekä muut teko-olosuhteet” ja ”...kokonaisuutena arvostellen rikoksen vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty...” Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan pykälän tunnusmerkistö kaikessa sekavuudessaan viittaa siten ns. ”lievään lapsenraiskaukseen”.

RL 17 LUKU 22 § SUKUPUOLIIYHTEYS LÄHISUKULAISEN KANSSA – kaiken ikäisiä jälkeläisiä suojeltava, mallia pykälään otettava Ruotsin lainsäädännöstä

Tukinainen ry vaatii, että rikoslain 17 luvun 22 §:n tunnusmerkistö ja kyseisen rikoksen rangaistusasteikko on muutettava ja mallia otettava ruotsin lakiuudistuksesta, jossa vastaavan rikoksen tunnusmerkistö on seuraava:

”7 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har samlag med eget barn eller dess avkomling, döms för **samlag med avkomling** till fängelse i högst två år”.

Rikosnimike on siten SUKUPUOLIIYHTEYS JÄLKELÄISEN KANSSA ja teosta rangaistaan vanhempaa tai isovanhempaa, ei koskaan lasta tai lapsenlasta edes näiden ollessa aikuisia. Lasta tai lapsenlasta ei siis aikuisenakaan tuomita tekijänä, vaan hänet ymmärretään uhrina ja vieläpä haavoittuvana uhrina silloinkin, kun raiskausilmoitus ei johda syyteeseen tai syyte hylätään.

Nyt hallituksen esityksessä esitetty tunnusmerkistön sanamuoto ei ole hyväksyttävä sellaisenaan kuten ei myöskään rangaistusasteikko. On itsestään selvää jo nykyisin, että alaikäinen uhri ei joudu rangaistavaksi vanhemman tai isovanhemman alaikäiseen kohdistamasta seksuaalirikoksesta. Tämänkin tunnusmerkistön osalta on tärkeä ymmärtää tekijän valta-aseman merkitys, mikä on unohtunut hallituksen esityksessä. Viittaamme aiemmin työryhmän mietintöä koskevassa lausunnossamme esiin tuomiin perusteluihin.

LAPSIIN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN SÄÄTÄMINEN VANHENTUMATTOMIKSI – vanhentumissäännöksiä tarkasteltava uudelleen

Hallituksen esityksessä ei ole esitetty muutoksia rikoslain 8 lukuun lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten kuten lapsenraiskauksen säätämisestä rikosoikeudellisesti vanhentumattomaksi. Toteamme, että tätä koskeva uudistus on jo tehty muissa Pohjoismaissa. Seksuaalirikoslainsäädännön uudistaminen olisi nyt oikea ajankohta tehdä tämä muutos myös Suomessa. Tukinainen ry vaatii, että vanhentumissäännökset tältä osin otetaan vielä uudestaan käsittelyyn lainvalmistelussa.

Helsingissä, marraskuun 15 päivänä 2021

Raiskauskriisikeskus Tukinainen

Tukinainen ry

Tiedoksi: Lainvalmisteluosasto, oikeusministeriö